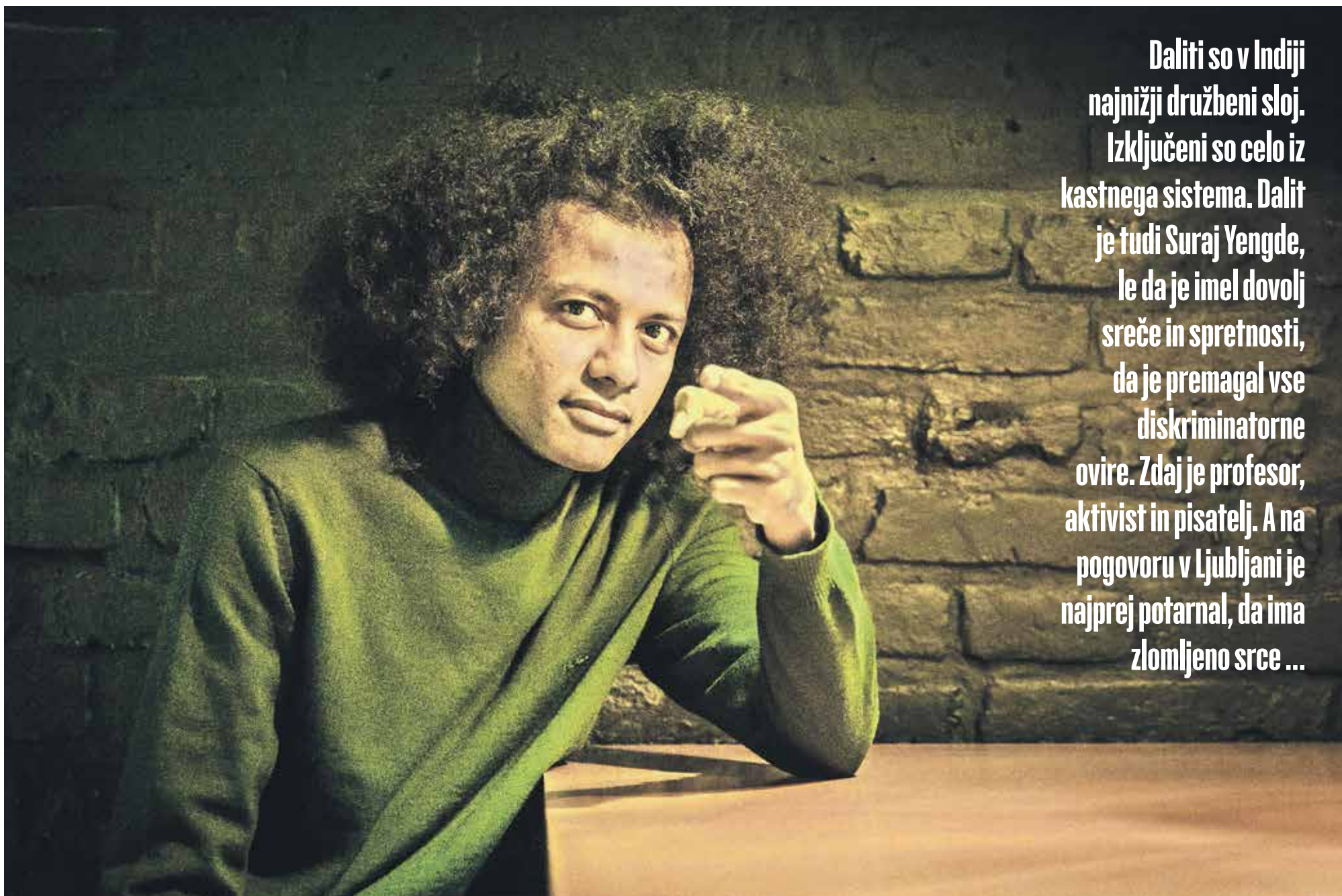

Daliti so v Indiji najnižji družbeni sloj. Izključeni so celo iz kastnega sistema. Dalit je tudi Suraj Yengde, le da je imel dovolj sreče in spretnosti, da je premagal vse diskriminatorne ovire. Zdaj je profesor, aktivist in pisatelj. A na pogovoru v Ljubljani je najprej potarnal, da ima zlomljeno srce ...

ALJAŽ VRABEC
VORANC VOGEL

Ko sem prišel na Harvard, sem si prvič rekel: sem dalit in uspelo mi je

Kako ste?

Kot na vlaku smrti. Tako je, ko si sredi dolgega razhoda. Slovenka je in skupaj sva bila dobra štiri leta. V resnici pa je življenje še vedno lepo.

Je lepo, ker živimo v tem času?

Lepo je živeti, čeprav imamo meje. Ne smemo pretiravati. Ne pri čezmernih potrošnji ne pri vključevanju v konflikte. Iščem ravnovesje med službo in duhovnostjo. In da se počutim dobro. Tako kot se zdaj, ko se pogovarjam z vami. (Nasmeh.)

Kako se kot državljani najštevilnejše države na svetu počutite v Sloveniji?

Preden sem prvič prišel pred štirimi leti, sploh nisem vedel, da Slovenija obstaja. Poznal sem Jugoslavijo, pa še to le zaradi zavezništva neuvrščenih: Tito, Nehru, Sukarno, Naser ... Leta 2020 sem se iz ZDA preselil v Oxford. Doktoriral sem, vendar je bila pandemija zelo stresna – povzročila mi je tesnobo in težave z duševnim zdravjem. Iskal sem program z budistično meditacijo, toda povsod v Združenem kraljestvu in na zahodu Evrope so bili že zasedeni, ali pa niso sprejemali

tujcev. Nisem več vedel, kam naj se obrnem, nakar mi je prijateljica pokazala, da obstaja še ena država, ki ima program meditacije. Brskal sem po zemljevidu in prebral glavno mesto: Ljubljana.

Verjetno zdaj že znate pravilno izgovoriti?

Seveda – Ljubljana. (Smeh.) Toda takrat se mi je zdela tako zapletena beseda. Dolgo sem potoval v Slovenijo. Iz Londona na Norveško, od tam na Švedsko, potem še v Srbijo, dokler nisem prispel v Slovenijo.

Na letališče Brnik?

Dober občutek sem imel, ko smo pristali. Pozneje sem izvedel, da je nekdanji indijski veleposlanik v Sloveniji bratranec mojega prijatelja. Druga posebna povezava je, da imam prijatelja, ki je vodja indijske diplomacije za zahodne države, njegova dobra prijateljica je bila slovenska veleposlanica v Indiji. Ko se pogovarjam s Slovenci, vidim, da Indijo poznate predvsem prek orientalizma.

Na kakšen način?

Indijski aktivist in pisatelj

Suraj Yengde

Letnik 1988, rojen v Nandedu v indijski zvezni državi Maharashtra. Prihaja iz dalitske družine, kar je najnižja družbena raven v Indiji. Daliti so izključeni iz kastnega sistema, zato opravljajo najslabša dela, denimo odstranjevanje trupel živali in čiščenje stranišč. Vse-skozi so tarča diskriminacije, nasilja, nekoč so imeli prepoved vstopa v templje, imeli so omejen dostop do šolanja, vode, zemlje, zaposlitve ... Po osamosvojitvi Indije (1947) so diskriminacijo ustavno prepovedali, toda daliti so še vedno precej izpostavljeni družbeni neenakosti. Nekaj sprememb so prinesle kvote v izobraževanju, javni upravi in politiki. Kocheril Raman Narayanan (1997–2002) in Ram Nath Kovind (2017–2022) sta celo postala indijska predsednika, toda kljub temu je vprašanje, koliko se je resnično spremenil položaj dalitov v vsakdanjem življenju. Suraj Yengde je imel srečo, da so starši podpirali njegovo šolanje. Iz prava je diplomiral v Indiji in magistriral v Veliki Britaniji. Iz antropologije je doktoriral na univerzi Witwatersrand v Južni Afriki in bil pozneje še štipendist univerze Oxford na temo povezave med kastami in raso. Zdaj je profesor zgodovine in afriških študij na Univerzi v Pensilvaniji. Veliko piše za različne medije, napisal je tudi dve knjigi. V *Caste Matters* (Kastne zadeve, 2019) je prepletel osebno zgodbo z analizo, kako kastni sistem vpliva na sodobno indijsko družbo. Precej sveža je *Caste: A Global Story* (Kasta: globalna zgodba, 2025). Gre za razširjeno študijo, ki kastno hierarhijo postavlja v globalni kontekst in analizira, kako se fenomen kast pojavlja po svetu, le da jih drugače imenujemo.

Zanima vas spiritualnost, joga ... A gre za povsem nedolžna vprašanja, brez škodoželjnosti.

Torej poznamo le stereotipe o Indiji?

Bližnjim v Sloveniji sem povedal, da sem bil dolgo kolumnist časopisa *Indian Express*. V eni od kolumn sem pisal o hindutvi, hindujski nacionalistični ideologiji, zlasti njihovi matični organizaciji, ki je fašistična. Sprva so bili šokirani nad stanjem v Indiji, nato pa jih je zanimalo, kaj vse se dogaja z našo družbo.

Imate s Slovenijo samo lepe izkušnje?

Z vsemi ne. Ko sem drugič ali tretjič prišel v Slovenijo, je bil do mene zelo sovraženo naravnani imigracijski uradnik na letališču. Tako me je užalil, da sem se pritožil njegovemu nadrejenemu. Tega se ne počne. Pogovarjali smo se najmanj štirideset minut, dokler niso razumeli, da je šlo za rasno motivirano sovraštvo.

Kako ste začutili rasizem?

V načinu postavljanja vprašanj, kako je zviška gledal name ... In iz njegove energije. Iste stvari bi lahko vprašal povsem drugače. Vprašal me je, zakaj sem v Sloveniji. Odgovoril sem: »Zato, da bi se srečal s svojo punco.« Imel sem vse dokumente, toda še naprej je drezal vame.

Zanimivo, da se kaj takšnega zgodi na letališču, na katerem vidijo ljudi različnih ras.

Hotel je celo, da mu dam podatke svoje punce. Kje živi, njen naslov. Nisem ga imel, ker me je čakala pred letališčem, toda nato je ostro odgovoril: »Prišli ste v Evropsko unijo, zato morate upoštevati pravila.«

Mnogi v Sloveniji radi rečejo, da so »ponosni Slovenci«. Kako je s temi občutki v Indiji, saj ste vendarle del največje nacije na svetu?

Seveda se zavedam, da sem Indijec, vendar zaradi tega ne čutim pretirane, nepotrebne ponosa. Morda samo včasih, ko slišim dobre novice ali kaj pomembnega iz zgodovine. Indija je resda ogromna, toda šele ko sem prvič šel na tuje, sem spoznal, kako ogromen je šele svet.

Omenili ste, da poznamo samo stereotipe ... Vas to ne moti?

V Sloveniji vas zanima orientalski svet, kar samo po sebi ni slabo. Prav je, da vas zanimajo duhovnost in naši običaji, a še več pozornosti lahko namenite naši politični ureditvi, kako ljudje živijo in kakšne so družbene strukture, da dobite popolno sliko.

Da bi potem tudi pri nas vedeli, kdo ste daliti?

Tako je. Veste samo to, da imamo kastni sistem, kaj več le redki.

Lahko pojasnite, kdo je dalit?

Predstavljajte si, da živite v zelo neenaki družbi, v kateri niso enakovredno razporejene niti osnovne potrebsčine. Hrana, stanovanje, izobrazba ... povsod smo na slabšem. Poleg tega smo tarča napadov in preganjanja, veliko je revščine, hitro se širijo bolezni: malarija, tifus, rak ... Preprosto zato, ker ni dovolj hrane, niti ni dobre kakovosti, obenem je močno omejen dostop do bolnišnic, čeprav vlada trdi, da je zdravstvo brezplačno. Prepojeni smo z revščino. Lakota, nedostojen življenjski slog, slaba stanovanja, nagnjenost k boleznim, lahko te ubijejo zaradi poroke z nekom iz višje kaste ... Nasilje je nekaj vsakdanjega. Predstavljajte si, da ste otrok, ki odrašča v takšni soseski. Kamorkoli pogleda, vidi nekaj slabega in nasilnega, zato se boji vsega zunaj lastnega domovanja. Ker je vzgojen, da pripada samo določeni kasti in skupnosti.

Kdaj ste navezali stike z ljudmi iz drugih kast?

V šoli. Bili so moji prijatelji. A samo v šoli. Po koncu pouka se nismo družili.

V šoli pa ni bilo težav?

Nobenih. Bil sem v zasebni krščanski šoli. Zagotovo sem bil najrevnejši med vsemi.

Ste to občutili?

Včasih. Ko je prišlo obvestilo, da starši niso pravočasno plačali šolnine.

Kako so si sploh lahko privoščili, da so vas vpisali na zasebno šolo?

Moj oče je bil nekoliko nor. Čeprav ni imel dobre službe, se je odločil, da bo ves denar namenil za izobraževanje otrok. Ni bilo lahko, a se je nekako izšlo. Kastni sistem v šoli ni več veljal. Če je nekdo plačal šolnino, ni bilo pomembno, od kod prihajaš.

Imate tudi vi občutek, da celo največji rasisti nimajo težav, denimo, z bogatim Arabcem ali Afričanom? Sprejet je vsak, ki ima dovolj denarja.

Kapital deluje različno na različnih družbenih ravneh. V elitno, elegantno in zasebno šolo lahko greš, če imaš dovolj denarja. Nižje ko si na družbeni lestvici, bolj si oddaljen od dobrih priložnosti. Šolo sem zato imel rad. Ker sem pozabil na svojo sosesko, na slum, iz katerega sem prihajal. Vsi v družini smo odraščali v enosobni hiši. Ena soba za spanje, prehranjevanje, gledanje televizije, učenje ... Vse v isti sobi.

Koliko vas je bilo?

Starši in trije otroci. Pet v majhni sobi. Kot da smo bili ves čas v malo večjem avtomobilu.

In s sošolci popoldne niste igrali kriketa?

Nikoli. (*Nasmešek.*)

Četudi ste se dobro razumeli?

Naše dobro razumevanje pri pouku zaradi kastnega sistema ni imelo pomena. Še vedno se živo spominim, da nisem niti enkrat dobil vabila na obisk k sošolcu iz druge kaste. Niti enkrat. Ne v osnovni, ne v srednji, ne v visoki šoli.

Ste bili izobčeni?

Nekega dne sem spoznal, kako so se sošolci srečevali po pouku, kako so hodili drug k drugemu ob koncih tedna ... Iz vsega tega, zabav in praznovanj, sem bil izključen. Bilo je res boleče. Še vedno imam solze v očeh, ko pomislim na to.

Kdo so bili vaši prijatelji v slumu? So bili morda jezni, ker ste hodili v boljšo šolo?

Mnogi so bili ponosni name. Nekateri so bili tudi nasilni, zato moraš biti močen, da preživiš v takšnem okolju, ne glede na to, na katero šolo hodiš. V slumih so nasilneži in kriminalci. Starši so hoteli preprečiti, da bi se družil z njimi, ampak to ni bilo mogoče, ker se jim nisem mogel izogniti.

Še vedno se živo spominim, da nisem niti enkrat prejel vabila na obisk k sošolcu iz druge kaste. Niti enkrat. Ne v osnovni, ne v srednji, ne v visoki šoli.

Ste se res prvič zavedeli svojega statusa, ko ste sledili babici v službo, potem pa so odkrili, da ste šli na prepovedano stranišče?

Kam spadaš, ugotoviš precej zgodaj. Ker vidiš, kje živiš, kakšna je družba okoli tebe, kako ti starši govorijo, s kom naj se pogovarjaš in družiš ... Moja babica je bila služkinja. Pri bogati družini je čistila in opravljala gospodinjska dela. Nikoli mi ni hotela povedati, kaj dela in kje, zato sem ji sledil. Sram jo je bilo, šokirana je bila, ko me je zagledala pred vrati tiste velike hiše. Pri srcu jo je stisnilo, zato me je takoj spravila noter, da me ne bi kdo videl. V nekem trenutku sem potarnal, da moram na stranišče, in pokazala mi je, kje je, potem pa je za menoj vse počistila, da ne bi bilo niti enega dokaza, da je stranišče uporabljal kdo drug razen domačih.

Torej vas niso ujeli?

So. Videli so, kako sem bil malo moker. Ni bil problem, ker je stranišče uporabil otrok, temveč ker ga je uporabil nekdo iz nižje kaste.

Zakaj imajo kaste še zmeraj takšno moč?

Ker je težko razmišljati onkraj tega. Kaste pomenijo sistem, udobje. Zato se ljudje niti ne ukvarjajo z vprašanjem, kako bi bilo brez kast.

Biti Indijec je torej precej kompleksen princip.

Sploh si ne morete predstavljati, koliko posebnosti je ... (*Nasmešek.*) Kastni sistem na severu ima povsem drugačne lastnosti od tistega na jugu države. Po regijah se spreminjajo tudi jezik, kultura in način življenja. V Indiji je skupno približno 22.000 kast in podkast. Dosti skupnega nimamo niti daliti z različnih koncev države. Ker govorimo drugačen jezik, kultura je drugačna, prav tako običaji ...

Precej Indijcev je razseljenih po svetu. Ali kastni sistem deluje tudi v diaspori?

Kasta gre z Indijci, ne glede na to, kam gredo. Kastni sistem je dejaven povsod, saj ga poganjajo cerkve in templji.

Večkrat ste že pisali, da imate daliti poseben način izkazovanja pozornosti in humorja. Kako se to vidi?

Čeprav smo žrtve sistema, nočemo biti žrtve. Zato živimo polno. Zelo čustveni smo. Če iztegneš roko, ker potrebuješ pomoč, ti ne bom dal samo roke, ampak vse, kar bom lahko. Zato ti ni treba skrbeti. Imamo bogato kulturo. Ustvarjamo dobro glasbo. Imamo svoj ples. Uživamo v življenju. Toda to uživanje ni hedonistično.

Kakšna je razlika? Vsaj za vas?

To je trenutek, ko proslaviš življenje. Ko si hvaležen vsem, ki so ti ga omogočili. Drugače bi bil samo še en posameznik, ki ga je ubil veleposestnik. Ali pa bi bil poslan, še preden bi prišel v puberteto, in bi odraščal s to brazgotino.

Povejte še kakšno šalo.

Če nekdo prdne, rečemo: »O, tudi brahmin je tukaj.« (*Smeh.*) Brahmin je namreč član najvišje kaste.

Kako je s kastami v velemestih? Imajo enako moč?

Mesto daje anonimnost. Toda kaste so prisotne. Stanovanje lahko dobiš samo glede na kasto. Vedno hočejo vedeti, kam spadaš. Mnogi se zato zlažejo, kam spadajo. Poznam fanta, ki se je kot dalit zlagal, da je brahmin, in potem ni več jedel mesa, kot da je dejansko brahmin.

Ste se že kdaj zlagali?

Sem. Ko sem odraščal in so me ljudje spraševali, iz katere soseske prihajam, sem vedno navedel hindujsko sosesko namesto dalitsko-budistične. Ker me je bilo sram.

Od kdaj vas ni več sram?

Ko so me sprejeli na Harvard. To je bil trenutek, ko sem si rekel: »Sem delit, a vseeno mi je uspelo!« (*Ponosno udari po mizi.*)

Ko sem drugič ali tretjič prišel v Slovenijo, je bil do mene zelo sovražno naravnan imigracijski uradnik na letališču. Tako me je užalil, da sem se pritožil njegovemu nadrejenemu.

Pozneje sem potreboval dve leti, da sem se sprostil. Če se vseskozi samo skrivaš in lažeš, da prideš do stanovanja in službe, potrebuješ čas, da vse pozabiš. In da nimaš več občutka, da nate vsi gledajo zviška. Spomnim se, kako sem obiskoval tečaj vodilnega ameriškega sociologa Juliusa Williama Wilsona. Poučeval je, kaj so slumi, in neke v gradivu je pisalo, da se ljudje iz slumov ne ozirajo več nazaj, ko gredo enkrat na boljše. V tistem trenutku se je oglasil fant, ki je odraščal v Harlemu, in jezno navrgel: »Zakaj bi me moral še vedno zanimati Harlem? To je bila zame zelo grda soseska. Nikakor se nočem vrniti.«

Marsikdo se vseeno vrne, ker hoče pomagati ljudem iz sluma, saj dobro ve, kako težko živijo. Seveda, toda vsak se odloči sam. Ta fant je zgolj hotel poudariti, da sociologi prevečkrat pričakujejo, da se bo nekdo vrnil v slum, ne da bi se vprašali, kako je dejansko živeti v takšni soseski. Marsikdo se noče več vrniti. Ker hoče vse pustiti za seboj.

V Sloveniji družba ni tako razslojena, toda že otroci lahko razlikujejo, kdo je iz bogatejše ali revnejše družine, kdo je tujec, begunec ...

Nekaj podobnega se mi je zgodilo v Tržiču. Imel sem dolg telefonski pogovor, govoril sem najmanj pol

ure ter hodil gor in dol. Sploh se nisem zavedal, da se sprehajam po pločniku pred neko hišo, nakar je prišla ven starejša ženska. Mislil sem, da me je pozdravila, zato sem ji odzdravil, toda kmalu zatem so prišli policisti. Bal sem se jih že kot otrok, zato mi ni bilo prijetno. Za vas so policisti nekaj normalnega, za nas ne.

Kaj so vam rekli?

Prišli so trije. Vprašali so me, kaj počnem, in pokazal sem jim osebno izkaznico ter povedal, zakaj sem v Tržiču. Razložil sem jim, da tukaj prebiva moje dekle, kmalu zatem pa so mi rekli, da jih je poklicala ženska iz hiše. To mi je dalo misliti. Morda so jo zmotili moji lasje ali barva kože?

V teh krajih ljudje niso ravno vajeni, da se pred njihovo hišo sprehajajo tujci.

Mislil, da nikoli ne bi poklicala policije, če bi se pred njeno hišo sprehajali vi.

Morda bi to storila samo, če bi bil že mrak ali tema.

Morda je poklicala policiste zato, ker še ni bila v takšni situaciji. Toda počutil sem se zelo slabo. Policija je z mano ravnala vljudno, vendar je bilo očitno, da jim je pomembno samo moje poreklo. Čeprav sem bil štipendist Harvarda, kar sem poskušal pred leti dopovedati tudi imigracijskemu uradniku na letališču. Takšni

dogodki me motijo in vznemirjajo, saj puščajo rane.

Smo leta 2026. Imamo internet, gledamo filme, športne tekme, poslušamo glasbo ... in povsod vidimo ljudi vseh ras. Zakaj se še zmeraj tako bojijo drug drugega?

Strah pred drugim – to zdaj prihaja iz mojega akademskega kluba – izvira iz prevladujoče kulture in krčenja gospodarstva. Ko gospodarstvo raste, počnete vse druge stvari, šele na koncu branite svojo kulturo. Ko pa se gospodarstvo krči, ko je inflacija in primanjkuje delovnih mest, je kultura nekaj, kar je treba zaščititi. Kajti vse drugo, kar vas bi angažiralo in ohranjalo v ravnovesju, ni več prisotno ali izginja.

Ljudje kljub temu spoznavajo, da se socialne ugodnosti samo krčijo. Nimajo več dovolj za varčevanje, za pokojnino, za lastne otroke. V tržno usmerjenih gospodarstvih privatizirajo celo socialo. Tudi moj pokojninski sklad je v neki milijardni shemi, zato samo molim, da ne bi propadel kot Lehman Brothers. Torej, na kratko, smo v času, ko neoliberalizem doživlja propad ne glede na politične pristope. Sčasoma bo vprašanje rase nepomembno politično zbirališče. Na koncu bomo srečni, če bomo imeli dovolj hrane.

Kakšno je stanje v Indiji? Vam kaj pomaga članstvo v Bricsu?

Indija igra na varno karto, toda ko potegnem črto, je jasno, da ima glavno besedo Kitajska. Če bo dobro vodila igro, bo Brics lahko dobra protiutež zahodnemu G7. Problem je, ker bo Indija težko sprejela, da ima Kitajska največjo moč. Vsekakor bodo to sprejeli v Braziliji, Južni Afriki, Rusiji ... no, morda vseeno tudi Indija. Vsaj pri zunanji politiki včasih znamo biti pametni. A konec koncev gre samo za kapitalizem. In kdo ima največjo moč.

Marsikdo v Sloveniji je prepričan, da je združenje Brics nekaj, kar se bori proti kapitalizmu.

Naj povsem naravnost – Indija je trenutno kolikor je mogoče kriptokapitalistična in oligarhična. Vsa družbena industrija je v rokah dveh družin, ki prihajata iz iste zvezne države kot Narendra Modi. Pri kopičenju zasebnega kapitala izkoriščajo moč države. Nič drugače kot v ZDA.

Prej ste rekli, da Indija zna ravnati pametno vsaj pri zunanji politiki. Kaj točno ste imeli v mislih?

Indijska zunanja politika je zmeraj osredotočena nase. Ko se je Modi srečal z Vladimirjem Putinom, je bila jezna Amerika, toda nato je govoril tudi z Američani. Tako se je poskušal spoprijateljiti tudi s Kitajsko, čeprav so se kitajski in indijski vojaki hkrati borili na meji.

Indija ima potencial, da postane zelo uravnotežena sila, saj je največja demokracija na svetu. Če nas bodo manjše demokratične države videle kot partnerja, lahko skupaj ustvarimo globalno ravnovesje. Vendar nisem povsem prepričan, ali naše državno vodstvo dejansko razmišlja o vseh globalnih možnostih.

Kakšen pomen za Indijo ima lahko Slovenija? Glede na to, da nas je ravno toliko kot v eni indijski mestni četrti.

Razlike so res precejšnje. Prihajam iz zvezne države Maharaštra, glavno mesto je Mumbaj. Smo najbogatejša država v Indiji. Pred leti sem delal za lokalni časopis, kar v naših razmerah pomeni, da ima najmanj dva milijona bralcev. Enkrat sem pisal celo o Balkanu. O Indijki, ki je tukaj preživela tri, štiri mesece.

Kljub precejšnjim razlikam se lahko tudi mi marsikaj naučimo iz vaše izkušnje. Zelo dobre odnose imata Srbija in Indija. V Srbijo lahko potujemo brez vizuma. Veliko je možnosti za sodelovanje. Srbija, Hrvaška ali Slovenija lahko vzpostavijo partnerske odnose samo z določeno zvezno državo, ni treba, da s celotno Indijo. Resda nimam konkretne ideje, kako bi sodelovali s Slovenijo, ampak gotovo lahko najdemo nekaj, kar bo za dobro vseh. Tudi zato sem tukaj. ●